

Частно висше училище „Колеж по туризъм – Благоевград“

РЕЦЕНЗИЯ

член на научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност ПРОФЕСОР, обявен от „Колеж по туризъм - Благоевград“ в ДВ. бр. 31/10.04.2018 г.

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и продукцията, представена от участниците в конкурса

Рецензент: проф. д-р Милена Кирилова Филипова, катедра „Бизнес администрация“, Колеж по туризъм – Благоевград

Настоящата рецензия е подготвена на основание на решение на Академичен съвет от 24.04.2018 г. и Заповед № 278/25.04.2018 г. на Ректора на „Колеж по туризъм“ гр. Благоевград, за сформиране на научно жури, в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Р. България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав на „Колеж по туризъм“ – Благоевград.

В обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по „Икономика и управление (Конкурентоспособност)“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“ единствен кандидат е доц. д-р Райна Бойкова Димитрова, преподавател в Колеж по туризъм – Благоевград. Представените документи съответстват на обявения конкурс.

I. Кратки биографични данни за кандидата

Общи данни за кандидата

Доц. д-р Райна Димитрова има дългогодишен преподавателски и научно-изследователски опит. Нейната преподавателска кариера започва от 1988 г. в Югозападен университет „Н. Рилски“. Тя е доктор по „Икономика и управление“ от 2007 г. През 2015 г. заема академичната длъжност „доцент“ в катедра „Мениджмънт и маркетинг“ в ЮЗУ „Н. Рилски. Тя е член и секретар на Комисията по атестиране на Стопанския факултет при ЮЗУ „Н. Рилски“. От 2017 г. доц. Р. Димитрова е преподавател на длъжност „доцент“ и в Колеж по туризъм – Благоевград. Същата година е избрана за ръководител на катедра „Бизнес администрация“ в Колеж по туризъм.

Преподавателска дейност и работа със студенти

Преподавателската работа на доц. д-р Райна Димитрова трябва да се разглежда и оценява в четири направления: лекционни курсове и учебни програми за бакалавърско обучение, издадени учебници, работа със студенти-дипломанти, организация и провеждане на студентски практики и стажове.

Преподавателската натовареност на доц. д-р Райна Димитрова се формира от лекционните курсове пред обучавани в редовна и задочна форма на професионален бакалавър, съответно по дисциплините «Въведение в бизнесадминистрацията» , «Маркетинг и реклама» , «Банков маркетинг». Тези дисциплини трайно присъстват в учебните планове за ОКС „Професионален бакалавър” на ЧВУ „Колеж по туризъм” гр. Благоевград, което гарантира необходимата учебна натовареност на кандидата за заемане на академичната длъжност „Професор”. Тя чете лекции също и в Стопанския факултет на Югозападен университет „Н. Рилски“ – Благоевград.

Разработените от нея курсове, учебници и учебно-методични помагала се отличават с много добър научен стил, зад който прозира висок професионализъм, ерудиция и новаторство. Изграждайки академичната си кариера се утвърждава като авторитетен университетски преподавател. През 2017 г. Р. Димитрова представя курс от лекции по програма Еразъм+ в Румънско - Американския университет в Букурещ.

Доц. д-р Райна Димитрова работи много добре с докторанти. Тя е осъществила научно ръководство на трима докторанта, двама от които са защитили успешно дисертационните си трудове и един, който разработва понастоящем докторската си работа. Тя работи активно и със студенти от бакалавърски и магистърски програми – била е научен ръководител на 57 дипломанта, вкл. 2-ма чуждестранни студенти с обучение на английски език. Рецензент е на 10 дипломни работи. Р. Димитрова е академичен наставник на 11 студенти по Проект Студентски практики – Фаза 1” финансиран от ОП НОИР. В своята работа прилага нововъведения в методите и средствата на преподаване – интерактивни методи, презентации, електронни средства за обучение, вкл. статистически програми и електронни таблици.

Проектна дейност

Доц. д-р Р. Димитрова активно участва в научно-изследователски и образователни проекти, както университетски, така и по национални и европейски програми, като член на научно-изследователския екип – общо 10, от които 1 е

национален, а 2 са международни. Тя е провела редица емпирични изследвания, резултатите от които са представени в научните ѝ разработки.

Експертен опит

От представената лична информация е видно, че доц. д-р Райна Димитрова е **външен експерт-оценител на проектни предложения** по Програма „Еразъм+“ към Центъра за развитие на човешките ресурси за периода 2015-2020 г. **Тя членува в редица професионални и научни организации в страната и чужбина.** Член е на Съюза на учените в България, член е на Асоциацията на преподавателите по икономика и управление в индустрията, член е на SUERF - "Société Universitaire Européenne de Recherches Financières" (Европейско университетско общество за финансови изследвания), the European Money and Finance Forum и на ISDS Society in Japan.

Тя е член на редколегии на научни списания, издавани в България – сп. „Предприемачество“ и сп. „Управление и устойчиво развитие“, и в чужбина - реферираното научно списание European Journal of Service Management. Редактор е за Южна Европа на реферираното научно списание European Journal of Service Management. Член е на организационни и програмни комитети на научни конференции. Съобразно представените справки доц. Димитрова е рецензент на 1 монография, 1 учебник и 16 статии в реферирани списания в страната и в чужбина. Участва в 4 научни журита във връзка с академично развитие - заемане на академична длъжност и защиты на докторски дисертации.

Допълнителна квалификация

По време на изследователската си работа доц. Райна Димитрова е повишавала своята квалификация, като през 2016 г. е осъществила обучение по „Оперативни програми и възможности за финансиране на проекти с евросредства“ в Областен информационен център – Благоевград, през 2018 г. е осъществила обучение за „Оценяване на проектни предложения по Програма „Еразъм+“ в ЦРЧР, София, България и през 2018 г. е осъществила обучение по „Erasmus+ programme's impact on individuals in VET and HE в Литва, Вилнюс, в Литовска Национална агенция на Програма Еразъм+.

Лични впечатления от кандидата за „професор“

Познавам доц. Райна Димитрова отдавна. Личното ми впечатление за нея е, че тя е много продуктивен и отговорен изследовател и преподавател и се приема добре от научната и преподавателската общност.

Считам, че педагогическата подготовка и дейност на кандидатката като преподавател, автор на учебници и учебни програми, член на редакционни колегии и научни журита, по количество и качество отговаря на изискванията за кандидатстваната академична длъжност „професор“.

II. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

В конкурса за заемане на длъжността „професор“, доц. д-р Райна Димитрова участва с 23 публикации, свързани с проблематиката на обявения конкурс. Публикациите са структурирани в 5 раздела, според установената стандартна класификация (Таблица №1).

Таблица №1

Вид на публикацията	Монографии	Студии	Статии	Учебници, уч.пособия	Научни доклади	Общо
Брой	6	2	9	4	2	23

Общият обем на научното творчество на доц. д-р Райна Димитрова, в т.ч. и на учебниците, е 1468 страници, което е напълно достатъчно за оценка на научните постижения и заемане на академичната длъжност „Професор“ в ЧВУ „Колеж по туризъм“, гр. Благоевград.

За качеството на нейната преподавателска и научно-изследователска работа важно значение има владенето на английски, френски и руски език, което ѝ позволява да следи развитието на научните изследвания, на методиката и съвременните методи за обучение в другите страни и да пренесе добрите практики у нас, като ги адаптира към българските условия.

Научно-изследователската работа на доц. д-р Райна Димитрова е обемна и разнообразна, което се дължи на нейната творческа активност и амбиция да търси новите нерешени проблеми в теорията и в управленската практика в областта на конкурентоспособността и туризма. За участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „Професор“, тя представя 23 заглавия, структурирани според броя на публикациите по видове, страна и език на публикуване (Таблица № 2).

Таблица № 2

Вид на публикацията	Публикации (бр.)	Страници (бр.)	Страна на публикуване		Език на публикуване	
			България	Чужбина	Български	Чужд
Монографии	6	454	2	4	2	4
Студии	2	138	2	-	2	-
Учебници и учебни помагала	4	751	4	-	4	-
Статии	9	108	7	2	7	2
Доклади	2	17	1	1	2	-
Общо	23	1468	16	7	17	6

Запознаването с документацията по конкурса и съдържанието на представените за участие в него публикации по критериите и показателите за научно-изследователска дейност на доц. д-р Райна Димитрова дава основание да се направят следните обобщаващи изводи и оценки:

Първо. За рецензиране са представени общо 23 публикации, от които 12 самостоятелни и 7 в чужбина. Представените публикации имат пряко отношение към темата на конкурса за заемане на академичната длъжност „Професор” и към преподавателските ангажименти на кандидата. Научните трудове са публикувани в легитимни издателства, качеството им е гарантирано от рецензенти и редакционни колегии.

Второ. Списъкът на научните трудове е съставен в съответствие с възприетата стандартна класификация. Структурата и съдържанието на научните публикации разкриват концентрацията на кандидата върху изследователската работа, която е условие за качествено преподаване. Публикуваните монографии, студии, статии и научни доклади в научни трудове в специализирани научни списания и участието в научни конференции в България и в чужбина, разкриват общественото признание на кандидатката и нейните възможности за публична изява.

Трето. В съдържателно отношение, представените публикации за участие в конкурса за заемане на академична длъжност „Професор” са ориентирани към новите и актуални проблеми на съвременната наука, свързани с конкурентоспособността на туризма и на туристическите предприятия. Тематично представените за рецензиране публикации, макар и условно, могат да се обособят в две групи – свързани с конкурентоспособността на туризма и с управлението на човешките ресурси.

Централно място в публикационната дейност на доц. д-р Райна Димитрова заема монографичното издание „Състояние, развитие и конкурентоспособност на туризма”. То

може основателно да се приеме като хабилизационен труд, който съответства на темата на конкурса. В него авторката прави анализ и оценка на състоянието и развитието на туризма в България, на базата на разработена от нея методическа рамка за емпирично изследване на конкурентоспособността на туристическите предприятия тя изследва конкурентоспособността на туристическите предприятия в Югозападния район, дефинира конкурентните предимства и недостатъци на България като туристическа дестинация и разработва конкурентна карта на туристическия пазар на средствата за подслон в България. Тази монография има добре изразен изследователски и методически характер, което доказва, от една страна, доброто познаване на теоретическите постановки на конкурентоспособността, които все още са дискуссионни, и от друга, умението на авторката да прилага методическата рамка за анализ и оценка на конкурентоспособността, на конкурентния потенциал и на влиянието на външните фактори на конкурентоспособност на туристическите предприятия в България. Към това направление могат да се отнесат и още публикации (1.2., 1.6., 2.1., 2.2., 3.1. и 3.2.), което показва непреходния интерес на доц. д-р Райна Димитрова към тази проблематика и разкрива тенденциите за нейната по-нататъшна изследователска дейност. Голяма част от публикациите от тази група са свързани пряко с конкурентоспособността и конкурентните стратегии, конкурентния анализ, развитието и конкурентоспособността на туризма.

Втората група научни трудове на доц. д-р Райна Димитрова е ориентирана към проблемите на управлението на човешките ресурси и човешките отношения.

Четвърто. Кандидатката за заемане на академична длъжност „Професор” показва много добра литературна осведоменост, както за българските, така и за чуждестранни изследвания в областта на конкурентоспособността на туризма и на туристическите предприятия.. Това лесно може да се установи, като се прегледат библиографските справки и цитираната литература в нейните публикации. Тя владее и успешно използва съвременни изследователски методи и подходи за целите на своите изследвания, показва определени способности и умения да систематизира и критично да осмисля теоретичните постановки и добрите практики у нас и в чужбина, както и да разкрива проблеми и да обосновава предложения в областта на конкурентоспособността, които ръководителите на туристическите предприятия могат да прилагат в своята практика.

Авторката на научните трудове е проявила е необходимата научна коректност – навсякъде добросъвестно са посочени използваните литературни източници.

Тематичната насоченост на представените трудове съответства на тематичното направление на конкурса. Представената научна продукция е достатъчна по обем и вид за участие в конкурса.

Представена е подробна справка с цитирания (общо 41, от които 14 са в чуждестранни издания), от която е видно, че трудовете на доц. д-р Р. Димитрова са познати на научната общност.

III. Основни приноси в научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата

Основните научни и научно - приложни приноси в трудовете на доц. Райна Димитрова, могат да бъдат обобщени, както следва:

Научни:

1. Изследвани са теоретичните и практико-приложни аспекти на анализа и оценката на конкурентоспособността на туризма и на туристическите предприятия. Адаптиран и допълнен е подход и е разработена методическа рамка на анализа и оценката на конкурентоспособността, на конкурентния потенциал и на външните фактори за конкурентоспособност на туризма и на туристическите предприятия. Методическата рамка включва система от показатели, формираща измерителния апарат на изследването и методи за определяне на стойностите на отделните показатели и индикатори. Разработен е алгоритъм на процеса на анализиране и оценяване на конкурентоспособността на туристическите предприятия.

(1.1.; 1.2.; 2.2.; 3.1.)

2. Проучени са теоретичните, методологически и практико-приложни въпроси, свързани с конкурентната информация и конкурентния анализ. Изследвани и доразвити са функциите на конкурентния анализ, изведени са етапите на технологичния процес за неговото осъществяване. Адаптиран и допълнен е подход и е разработена методическа рамка за извършване на конкурентен анализ на туристическия пазар, включваща система от индикатори и методи за определяне на стойностите на отделните индикатори.

(1.1.; 1.2.; 2.2.; 3.1.)

3. Проучени, систематизирани и обобщени са някои теоретико-методологични въпроси на населението, работната сила и трудовия потенциал в определени териториални граници. На основата на проучване на достиженията на теоретичната

мисъл са представени и доразвити ограничения и фактори, които, разгледани в тяхната взаимна връзка и процес на непрекъснато взаимодействие определят трудовия ресурс в обособена географска територия. Направен е анализ и оценка на числеността, структурата и динамиката на населението като първостепенен фактор, определящ потенциала за трудов ресурс в селските райони на България.

(1.3.; 5.1.)

4. Обобщени са теоретични и практико-приложни постановки за мястото и значението на продължаващото професионално обучение за постигане на високо качество на човешките ресурси, за повишаване на конкурентоспособността и за развитие на икономика, основана на знанието. Идентифицирани са актуалните проблеми и бъдещите предизвикателства, пред които е изправено социалното партньорство по отношение на продължаващото професионално обучение. Анализирани и оценени са състоянието и тенденциите в развитието на продължаващото професионално обучение в България.

(1.5.; 3.4.; 4.2.; 4.3.; 4.4.)

5. Изследвани са теоретични и практически въпроси на икономиката, организацията на дейността и управлението на предприятието. Разработени са актуални управленски проблеми в тази предметна област. Изведени и систематизирани са теоретичните виждания за конкурентоспособността, конкурентния потенциал и конкурентните стратегии и са определени основните категории в тези предметни области. На основата на изследване на достиженията на теоретичната мисъл са доразвити основни методологически постановки и е представена концепция за повишаване на конкурентния потенциал и на конкурентоспособността. Изследвани са аспектите на прилагане на организационното предприемачество в управлението на предприятието.

(1.4.; 1.5.; 1.6.; 3.1.; 3.2.; 3.3.; 3.4.; 4.5.)

Научно-приложни

1. Предложените методическа рамка и алгоритъм са апробирани при осъществяване на емпирично изследване на конкурентоспособността, на конкурентния потенциал и на външните фактори за конкурентоспособност на туристическите предприятия в Югозападния район на България. Разработена е конкурентна карта на пазара на средствата за подслон в страната. Направени са конкурентен анализ и оценка на туристическия пазар и на интензивността на конкуренцията и на конкурентните позиции на курортните комплекси в България. Методическата рамка и алгоритъмът

може да се прилагат от ръководителите на предприятия за реализиране на конкурентен и стратегически анализ и за разработване на адекватни конкурентни стратегии.

(1.1.; 1.2.; 2.2.)

2. Изследвани са, вкл. и в регионален аспект, характеристиките, състоянието, развитието и конкурентоспособността на туризма в България. На основата на обстоен анализ на статистически данни е установено състоянието на туризма в страната и е направена сравнителна съпоставка в рамките на ЕС и на глобално ниво. Установени са тенденциите в развитието на туризма, изведени са сравнителни предимства и недостатъци, посочени са някои възможности, актуални проблеми и бъдещи предизвикателства на ефективното развитие на сектора и неговата конкурентоспособност на национално и регионално равнище. Анализирани и оценени са състоянието и развитието на курортните комплекси в България.

(1.1.; 1.2.; 2.1.)

3. Установени са характеристики и са изведени тенденции, свързани с процесите на пазара на труда в сектора на информационните технологии в България. Изследвани са основни аспекти на управлението на човешките ресурси в отрасъла. Разкрити са някои негативни явления, идентифицирани са основни проблеми, предложени са конкретни препоръки за тяхното преодоляване и са посочени възможности за бъдещо развитие. Разработени са компетентностни профили на заетите в сектора на информационните и комуникационни технологии и компетентностни модели за управление на човешките ресурси в отрасъла.

(1.5.; 4.1.; 4.3.; 4.8.; 4.9.; 5.2.)

4. Разгледани са някои аспекти на функционирането и са изведени характеристики и особености на здравеопазването и на пазара на здравни услуги. Изследвани са стойността и нарастването на разходите за здравеопазване и качеството на здравните услуги в България. Направен е сравнителен анализ на равнището и динамиката на качеството на здравните услуги в България спрямо обхванатите в измерването на Индекса на европейския здравен потребител държави. Оценено е равнището на качеството на здравните услуги в страната.

(4.6.; 4.7.)

Тези приноси способстват за разширяване на приложното знание и за обогатяване на методите и похватите, които могат да се използват в практиката за извършване на конкурентен анализ на туристическия пазар, за изследване на конкурентоспособността и конкурентния потенциал на туристическите предприятия.

Отчитайки съдържанието на оценяваната научна продукция, приемам формулираните от доц. д-р Райна Димитрова научни приноси. Имайки предвид трайните научни интереси на кандидатката в разглежданите от нея области на знанието, считам, че те са нейно лично достижение и имат научна и научно-приложна значимост.

Посредством публикации в редица издания приносите на доц. д-р Райна Димитрова са публично достояние.

IV. Критични бележки и препоръки.

Към кандидата по конкурса имам следната препоръка: имайки предвид необходимостта от разширяване на международната известност на резултатите от изследванията, считам, че е от значение доц. Райна Димитрова да положи усилия за увеличаване на броя на публикациите в чужбина, особено в реферирани издания.

V. Заключение

Представената за рецензиране научна продукция е достатъчна по вид, обем и качество и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав на “Колеж по туризъм” – Благоевград. Публикациите на доц. д-р Райна Димитрова разкриват, че тя притежава добра подготовка като преподавател и се отличава с високите си изследователски качества.

Имайки предвид количествените и качествените характеристики на научната продукция, безспорните ѝ научни приноси и качествата на кандидата, считам, че представената кандидатура отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“.

На тази основа предлагам доц. д-р Райна Бойкова Димитрова да бъде избрана на академичната длъжност „професор“ в Колеж по туризъм – Благоевград по „Икономика и управление (Конкурентоспособност)“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“.

20.06.2018 г.

Рецензент:
(проф. д-р М. Филипова)